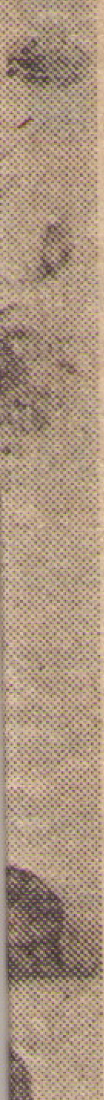

կերպով ոչ ավելի ամբողջական կամ բնորոշին, այլ ավելի շատ նրանց պարուրող լույսը, ևս նորովի բացահայտելու տեսնել ու գնահատել նրա արվեստը:

Ռուդոլֆ Խաչատրյանի ստեղծագործությունների վերջին անհատական ցուցահանդեսը Հայաստանի նկարչի տանը լեցուն էր ասես այդ լույսի որոնումներով: Նկարիչն առաջին անգամ իր դիմանկարների, դիմանկար-կոմպոզիցիաների և նատյուրմորտների հետ ցուցադրել էր «Հայաստան» շարքի բնապատկերները: Կես-իրական, կես-երազ այս բնապատկերներում ամենուր ճառագում է լույսը: Ծառերի աղաղակների, աչքի ցանկապատերի ու դարպասների միջով հորդող այդ մեղկ ու շլացուցիչ ճերմակ լույսը, չգիտես ինչու, մի քիչ թախծոտ է թվում: Ես, երևի, այն թախիծն է, որ պարուրում է գյուղի ծույլ լռությունը կեսօրին, երբ կարծես

...ՔՎԱԾ

...պի մեջ, վերածվում զուտ լույսի թրթիռների, ինչպես Խաչատրյանի բնապատկերներում:

Ռուդոլֆ Խաչատրյանն, ինչպես ասացինք վերևում, բեղմնավոր նկարիչ է: Ես տեսել եմ նրա մի քանի անհատական ցուցահանդեսները և գլուխ արած չեմ լինի, եթե ասեմ, որ նրա ստեղծագործություններում միշտ առկա է դասական արվեստն իր ամենատարբեր փոխակերպումներով: Բայց դասականությունը որքան պատսպարող, նույնքան էլ անապահով անկյուն է, եթե ներդաշնակության մեջ չես նրանց հատուկ բարձրագույն չափանիշների հետ: Ինչ խոսք, արվեստում դա դժվարին ուղի է, գուցե ամենադժվարը, երբ դիմում ես պատկերման այն լեզվին, որով այս աշխարհի մասին պատմել են արվեստի տիտաններ Լեոնարդո դա Վինչին, Ալբրեխտ Դյուրերը, Հոլբեյնը և ուրիշներ: Արվեստի մեծերի տաճարը մտնելու Խաչատրյանի խիզախումն ինձ դուր է գալիս: Մինչ այսօր պահպանված նրա պատանեկան ինքնավստահությունն ու բնածին արտիստիզմն արտահայտում են այն, ինչ ուրիշ մեկին գուցե և չներվեր, ինչպես հաճախ արվեստագետին չի ներվում իսկական տաղանդն ու ժողովրդայնությունը: Բայց դե ապրելու համար մեզ մի կյանք է տրված, և սիրենք՝ թե չսիրենք, գնահատենք՝ թե ոչ, յուրաքանչյուրս անելու ենք այն, ինչի համար աշխարհ ենք եկել, և Ռուդոլֆ Խաչատրյանն էլ, իմ տպավորությամբ, Լեոնարդո դա Վինչիին դիմելով այնպես մի վառ փարոս, դեպ նրա լույսն է գնում: Կամ ավելի ճիշտ կլինի ասել՝ գնում էր, քանզի նկարչի այս վերջին ցուցահանդեսում որոշակի միտում է նկատվում խզելու կապը դասական արվեստի հաստատված պատկերացումների հետ և հենց այդ արվեստի քանքարավոր հենքի վրա ստեղծելու արդիական, միանգամայն նոր, այսօրվա մարդու իրարամերժ ոլորտը բացահայտող նկարչություն: Առաջին հերթին այդ փորձն արվել է, իհարկե, բնապատկերների մեջ, որտեղ աներկբայորեն ի հայտ են գալիս նկարչի այդ միտումները: Նոր փորձերն ակնբախ են նաև վերջին շրջանի դիմանկարներում, որտեղ պատկերվողի դասական դիրքերն արդեն փոխարինված են բնորդի խառնվածքի ներքին հոգեբանական բարդ խնդիրների վերլուծությամբ: Այսպես՝ արձակագիր Հրանտ Մաթևոսյանի և նկարիչ Էդվարդ Խարազյանի դիմանկարներում առկա է առավել էքսպրեսիվ ներհայեցողական արվեստի շունչը:

Ռուդոլֆ Խաչատրյանի պատկերամտածողությունը մակերեսորեն ընկալողները նրա դիմանկարները երբեմն համադրում են նկարիչներ Գլազունովի և Շիլովի նույն ժանրի ստեղծագործությունների հետ: Եթե այստեղ մի ընդհանրություն էլ կա, ապա լոկ նրանում, որ վերոհիշյալ նկարիչները ևս ձգտում են բնորդի արտաքին նմանության բարեխիղճ վերարտադրմանը: Այն, ինչ իր կտավի տախտակների վրա փնտրում և հայտնագործում է Խաչատրյանը, բնույթով տարբեր է Գլազունովի և Շիլովի արվեստից: Ռուդոլֆ Խաչատրյանը որքան էլ անսովոր թվա կամ տարօրինակ հնչի, ֆանտաստ նկարիչ է: Նրա ստեղծած մարդկային տիպերը և՛ շոշափելիորեն իրական են, և՛ նույնքան էլ երևակայական: Նա ստեղծում է մի նոր աշխարհ, նոր իրականություն, որտեղ ապրում են նկարչի համար սիրելի մարդիկ, իրենց երբեմն տարօրինակ հանդերձանքով, ինչ-որ բանաստեղծական մտասևեռմամբ: Նկարչի վարպետությունն ու նկարելու կիրքը տեղ են պահանջում արտահայտվելու, և դրանք ամենուր են՝ վավերացնելով լույսի վառանցիկ թրթիռները հավերժական աշխարհի մեծ ու փոքր գեղեցկությունների վրա:

Վարուժան ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ
Նկարիչ

Թ

Տարեվերջը յուրատեսակ ճեմություն կլինի Դիլիջանի «Իմպուլս» գործարանի համար: Այստեղ կսկսվեն թողարկվել երկու սկզբունքորեն նոր հեռախոսներ, որոնք սարքերվում են Միությունում արտա-

ՍՊՈՐՏ

ՖՈՒՏԲՈԼ. ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲ

«ԿՈՏԱՅՔԸ» ԿԱՐՈՂ Է ԼԱՎ ԽԱՂԱԼ

Աբովյանցի ֆուտբոլիստները սեփական հարկի տակ անցկացրեցին երկու հանդիպում: 22-րդ մրցափուլի հանդիպման ավարտից հետո մարզասերները, մասնագետները տարակուսանքով նայում էին միմյանց: 0:7... այսպիսի հաշվով «Կոտայքը» երբեք և ոչ մեկին չէր պարտվել: Եվ անա սեփական հարկի տակ այսպիսի ջախջախիչ հաշվով զիջեց Վոլգոգրադի «Ռոտորին», զիջեց խաղը դեռ չսկսած, որովհետև մրցապարեզ դուրս եկած մեր մարզիկներն բառ երևույթին որոշել էին... չխաղալ: «Ռոտորն» առանց որևէ ճիգերի խփեց յոթ գնդակ և դեռ կարող էր հանգիստ կրկնապատկել հաշիվը: Ինչ խոսք, բարի համբավ ունեցող «Կոտայքին» նման խաղը պատիվ չի բերում: Դա հասկացան նաև ֆուտբոլիստները: Կոլեկտիվը քննարկեց այդ «չարաբաստիկ» խաղի արդյունքը: Տղաները որոշեցին միահամուռ և արդարացնել մարզասերների բապանելիքները:

Հաջորդ փուլի հանդիպումը Դոնի Ռոստովի ԲՄԱ-ի հետ աբովյանցիները անցկացրեցին այնպիսի եռանդով ու նպատակասլացությամբ, որ հնարավոր չէր հավատալ, թե նախորդ խաղում հանդես էր գալիս նույն թիմը:

Խաղավարկից չէր անցել դեռ ինը րոպե, իսկ հաշիվն էր արդեն 2:0՝ հօգուտ հայ ֆուտբոլիստների: Սկզբում Ա. Սահակյանը մոտ 25 մետրից ուժեղ հարվածով գրավեց բանակայինների դարպասը, այնուհետև Ս. Բաղդասարյանը ավարտեց խաղընկերների սկացիկ գրոհը: Եվ չնայած Ա. Վորոբյովին 11 մետրանոց հարվածից հետո հաջողվեց «թռչել» հաշիվը, «Կոտայքը» հետագայում էլ թելադրում էր իր կամքը: 70-րդ րոպեին Ա. Սանամյանը խփեց նաև երրորդ գոլը. 3:1 հաշվով հաղթեց «Կոտայքը»:

Ուզում ենք հավատալ, որ «Կոտայքը» երկրորդ մրցելույթի ժամանակ ցուցադրեց իր խաղը, իսկ վոլգոգրադցիների հետ հանդիպումը ցավալի թյուրիմացություն էր, որը այլևս չպետք է կրկնվի:

Աղյուսակը փառահորեն գլխավորում է Դուշանբեի «Պամիրը» (37 միավոր): «Կոտայքը» 23 միավորով 10-րդն է: Հաջորդ խաղը աբովյանցիները կանցկացնեն օգոստոսի 12-ին, Պերմում՝ տեղի «Զվեզդա» թիմի հետ:

Բ. ԽՈՋԻԿՅԱՆ

ՇԱԽՄԱՏ

ԱՌԱՋԱՏԱՐՆԵՐԸ ՉԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ ԵՆ ՄԻԱՎՈՐՆԵՐ ՀԱՎԱՔԵԼ

ՍՍՀՄ առաջնության վերջին երեք (ութը, ինը և տասը) փուլերը առաջատարների շարքերում առանձնակի փոփոխություն չըմտցրեցին: 1987 թվականի երկրի չեմպիոն Բելյավսկին, որը 7-րդ փուլից հետո 5 միավորով դարձավ միանձնյա առաջատար, վերջին երեք փուլերում ձեռք բերեց հնարավոր միավորների 50 տոկոսը: Նա ոչ-ոքի խաղաց Յուդասինի հետ, պարտություն կրեց լենինգրադցի Սալովից և հաղթեց Խալիֆմանին: Նա 6,5 միավորով առաջատարների շարքում է:

Աշխարհի չեմպիոն Կասպարովը վաստակեց 2 միավոր (ոչ-ոքի խաղաց Մալանյուկի և Էլվեստի հետ, հաղթեց Խարիտոնովին): 9-րդ փուլի՝ Խարիտոնովի հետ պարտիան թվում էր նույնպես կավարտվի ոչ-ոքի, հատկապես, երբ ֆրանսիական պաշտպանության մասնակիցները փոխանակեցին թագուհիները: Սակայն պարտիայի հետագա ընթացքը ցույց տվեց, որ 6 անընդմեջ ոչ-ոքիներից հետո նա այս անգամ կայլի մրցաշարի պոտենցիալ առաջատարն է լենինգրադցի 24-ամյա գրոսմայստեր Վ. Սալովը, որը ինչպես վերջին մի շարք մրցաշարերում, այնպես էլ այս անգամ, ցուցաբերում է հասուն, խորագիտակ խաղ: Նա ունի 5,5 միավոր, բայց նաև 3 հետաձգված պարտիա, որոնք հավանաբար պետք է ավարտվեն ոչ-ոքի: Հատկապես հետաքրքիր էր 9-րդ փուլի Սալով—Սմիրին պարտիան, որտեղ առաջինին հաջողվեց հասնել նյութական առավելության, սակայն մի պահ անես կորցրեց զգոնությունը, փոքր ինչ հապաղեց և հետաձգված պարտիայում թերևս դժվար լինի հաղթել:

Վահանյանը վերջին երեք փուլերի բոլոր պարտիաները հետաձգել է: Այդ պարտիաների իր համար լավագույն ելքի դեպքում նա հավանաբար ձեռք կբերի 1,5 միավոր: Ռաֆայելը 7 հնարավորից վաստակել է 3,5 միավոր:

Նշված փուլերում խաղացված պարտիաներից արժե նշել ա-

ԺԱՄԱՆԱԿՈՎ ԿՆՔ

Խորհրդածություններ ցուցահանդեսից հետո

Շուրջ երեք տասնամյակ է, ինչ Ռուդոլֆ Խաչատրյանն ամենից ավելի մասնակցություն վայելող հայ կերպարվեստագետներից է: Նրա արվեստի մատչելիությունը ամենաճանապարհային կարծիքների անդիր է տալիս՝ ինքնամոռաց հիացումից մինչև կտրուկ ժխտում: Այնուամենայնիվ, հիասթափ արդեն թղթած նկարիչը լի է համառով և վստահությամբ է նայում իր արվեստի ապագային:

Արվեստում Ռուդոլֆ Խաչատրյանի ստեղծած աշխարհը բեվեռայնորեն տարբեր է իմից, բայց գեղեցիկի ու կատարելության նկատմամբ ծարավը, որ կա ամեն մի մարդու մեջ, ինձ մերձեցնում է այդ աշխարհին և դարձնում նրա բնակիչը:

Իր միջավայրի աչքքան մանրամասն և աչքքան բանաստեղծական դիմանկարի ստեղծումը, դրանով իսկ ժամանակի ավերիչ ուժից նրա գեղեցկության պահպանումը գրեթե բոլոր արվեստագետների առաջնային գործն է, և դա Ռուդոլֆ Խաչատրյանն իրականացնում է բարոյական ու հոգևոր ուժերի բացառիկ սևեռմամբ:

Խաչատրյան նկարչի տեսակն իսկապես եզակի երևույթ է հայ, և ինչո՞ւ միայն հայ, կերպարվեստի մեջ: Նա չունի իր նախորդը, չունի նաև հետնորդները: Նա իր արվեստի ստեղծողն է և միակ կատարողը: Գուցե դա նախ նրանից է, որ այն սիմֆոնիան, ինչ ստեղծել է նկարիչը, հրաշալի ու համոզիչ է հնչում միայն վիրտուոզ կատարման դեպքում: Եվ իսկապես էլ, նրան նմանակողները մնում են բնության լոկ պասիվ ընդօրինակության սահմաններում՝ չհասնելով արվեստի հրաշքին: Առաջին հայացքից թըվում է, թե Խաչատրյանը դուրս է ավանդական, ազգային կերպարվեստի սահմաններից, բայց և ուրիշ որևէ դպրոցի արվեստում չի տեղավորվում: Հանգի աշխարհի, մարդու նկատմամբ վերաբերմունքի, գեղեցիկի, բարու նրա պատկերացման մեջ, գեղագետի նրա խղճի ծալքերում երևակվում է հայ գեղագետն ու նկարիչը:

Խաչատրյան նկարիչը նույնքան եզակի է նաև իր ճակատագրով: Որքան տաղանդավոր, նույնքան էլ հաջողակ, նա երբեք չի զբաղվել ինքնախաբեությամբ, ժամանակը չի վատնել ավելորդ զբաղմունքների վրա, սիրահարված իր գործին՝ աշխատել է ու աշխատել: Եվ այսօր էլ պրոֆեսիոնալ նկարչի ամենօրյա տքնանքը մոսկովյան հրաշալի արվեստանոցում (վերածննդի վարպետների աշխատանոցները հիշեցնող), նրա կյանքն իր տանը կամ հյուրանոցներում՝ լինի դա հայրենի Երևանում, թե ուրիշ մի տեղ (Փարիզ, Լոս Անջելես և այլն) նրան երբեք չի լքում իրեն նկարիչ զգալու կարողությունը, ինչ նա ամեն րոպե պատրաստ է ապացուցելու սովորական մատիտի և թղթի միջոցով:

...Առաջին հանդիպումս Ռուդոլֆ Խաչատրյանի արվեստի հետ տեղի է ունեցել շատ վաղուց, մի բացիկի միջոցով, որը պատկերում էր նկարչի «Ռուս. Գրողուհի» աշխատանքը՝ 1959 թվականին Վիեննայում արժանացած բրոնզե մեդալի: Բրոնզե մեդալը պատանու իմ մտքում կամրացել էր Խաչատրյանի նկարչին, և ես, բնականաբար, փնտրում էի նրա ուրիշ ստեղծագործությունները ևս: Այսպես, մի մութ, ամպամած առավոտ (լավ հիշում եմ, Հայաստանի պետական պատկերասրահի լույսերը վառ էին) դեմ առ դեմ հանդիպեցի նրա «Ամբոխները խելագարված» մեծադիր գծանկարչական աշխատանքին, և չնայած այն ժամանակներում ընդունված նրբակային, որ կար նկարի մեջ, այն ինձ հետապնդիր թվաց, հատկապես կասկածամտի իր թափով:

Կերպարվեստում վաղահասակ լինելը հազվագյուտ բան է, սովորաբար նկարչի վաղ շրջանի քննումները առավել հատուկ են բանաստեղծներին, բայց երբ նկարչության մեջ, դեռ պատանեկան հասակում դրսևորվում է վարպետ նկարելու ձիր հետ, այդ արդեն չի կարելի տեղավորել սովորական երևույթի սահմաններում:

Եվ մեր իսկ կողմից **աստվածատուր** հրաշալի բառը (փոխարինված **բնատուր** բառով, որ դարձյալ նույն միտքն ու իմաստն է արտահայտում) լիովին կարելի է վերագրել Ռուդոլֆ Խաչատրյանին:

Այնուհանդերձ, ինչպես ամեն մի իսկական նկարչի, այնպես էլ Ռուդոլֆ Խաչատրյանի կյանքում ամեն ինչ հարթ չի ընթացել, ինչպես կարող է թվալ կողքից: Արվեստում հեշտ չէ բազում գայթակղությունների մեջ սահմանափակել ինքդ քեզ մի որոշակի տեսակի, ինքնարտահայտման մի ձևի մեջ: Եղավ մի շրջան, երբ Ռուդոլֆը ցուցահանդեսներին մասնակցում էր հիմնականում գեղանկարչական գործերով, որոնք հիշեցնում էին իր ուսուցչի՝ Երվանդ Քոչարի արվեստը: Բայց օժտված լինելով լրջմիտ արվեստագետին հատուկ ներքին տեսողությամբ, նա ճիշտ գնահատեց իր ստեղծագործության ուղղվածությունը և վերադարձավ նրան, ինչով սկսել էր ընդմիշտ հրաժեշտ տալով գեղանկարչությանը, հետագայում այդ բարդ արվեստի խնդիրները համարձակորեն տեղափոխելով և հաջողությամբ իրականացնելով գրաֆիկայի մեջ: Եվ երբ մի օր, իր արվեստանոցում, զրույցի մեջ, անսպասելիորեն խոստովանեց, թե սովորական մատիտով կամ սեպիայով ցանկանում է պատ-

~~[illegible]~~

ԿԻՆՈԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ

ՀՍՍՀ պետկինոյում մշակվել կդրվեն երկրի տարբեր ստու-

ՆՈՐՈՒՅԹ